

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
УНИВЕРСИТЕТИ**

Қўлёзма ҳуқуқида
УДК: 378.6:372.21

СОДИҚОВА Шоиста Акбаровна

**“МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ” ЙЎНАЛИШИ ТАЛАБАЛАРИНИ
ИЖТИМОЙ-ПЕДАГОГИК ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ**

13.00.01 – Умумий педагогика, педагогика ва таълим тарихи

Педагогика фанлари номзоди илмий даражасини
олиш учун ёзилган диссертация
АВТОРЕФЕРАТИ

ТОШКЕНТ – 2009

Тадқиқот иши Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университетида бажарилган.

Илмий раҳбар: педагогика фанлари номзоди, доцент
Эгамбердиева Нодира Мелибоевна

Расмий оппонентлар: педагогика фанлари доктори, профессор
Курунов Муҳаммаджон Курунович

педагогика фанлари номзоди
Маҳкамова Муборак Юсуповна

Етакчи ташкилот: Гулистон давлат университети

Диссертация ҳимояси 2009 йил "11" декабрь соат 14⁰⁰ да
Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ҳузуридаги
педагогика фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертациялар
ҳимояси бўйича К.067.18.03 рақамли Бирлашган ихтисослашган кенгаш
йиғилишида ўтказилади.

Манзил: 100070. Тошкент шаҳри, Юсуф Хос Ҳожиб кўчаси, 103-уй.
Тел: (99871) 254-92-02. факс: (99871) 215-54-18, e-mail: tgpu info@ edu.uz

Диссертация билан Низомий номидаги ТДПУ ахборот-ресурс марказида
танишиш мумкин (100003, Тошкент шаҳри, Юсуф Хос Ҳожиб кўчаси,
103-уй)

Автореферат 2009 йил "10" ноябрь да тарқатилди

Бирлашган ихтисослашган
кенгаш илмий котиби,
п.ф.н., доцент

Р.Г.Исянов

1. ДИССЕРТАЦИЯНИНГ УМУМИЙ ТАВСИФИ

Мавзунинг долзарблиги. Ўзбекистон Республикасида мустақиллик йилларида узлуқсиз таълим тизимини такомиллаштириш, жаҳон таълими стандартлари даражасида шахсга таълим бериш ва ижтимоий тарбия самарадорлигини ошириш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида белгиланди. Жамият маънавиятини юксалтиришга бўлган ижтимоий эҳтиёжни қондириш талаби таълим тизимини такомиллаштиришни тақозо этади. Бу ўринда Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов қуйидагиларни таъкидлайди: “Таълим-тарбия – онг маҳсули, лекин айти вақтда онг даражаси ва унинг ривожини ҳам белгилайдиган, яъни халқ маънавиятини шакллантирадиган ва бойиладиган энг муҳим омилдир. Бинобарин, таълим-тарбия тизимини ва шу асосда онгни ўзгартирмасдан туриб, маънавиятни ривожлантириб бўлмайди”¹.

Республикада амалга оширилаётган таълимий ислохотлар жараёнида малакали кадрларни тайёрлашдек долзарб масаланинг ижобий ечимга эга бўлишини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилди. Зеро, малакали мутахассислар, уларнинг интеллектуал ва ижодий салоҳияти туфайли иқтисодий ўзгаришлар жараёнининг муҳим талаблари “корхоналарни модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлашни янада такомиллаштириш, замонавий, мослашувчан технологияларни кенг жорий этиш”² да юқори самарадорликка эришиш мумкин.

Ўтган вақт ичнда жамиятда рўй берган туб ижтимоий ўзгаришлар, қарор топган янги ижтимоий муносабатлар таъсирида педагогик тафаккур ҳам янгиланди. Бунинг натижасида педагогик туркум фанлар мазмунан такомиллашди, янги ўқув фанларининг ўқитилиши йўлга қўйилди. Жумладан, педагогика олий таълим муассасаларида “Педагогик технология” ва “Ижтимоий педагогика” каби ўқув фанларининг ўқитилиши бўлажак ўқитувчиларда ижодий қобилият ҳамда ижтимоий фаоллик кўникмаларини шакллантириш имкониятини юзага келтирди. Амалга оширилаётган кенг кўламли таълимий ислохотларнинг яқуний натижаси бўлган “... ўзининг кадр-қимматини англайдиган, иродаси бақувват, иймони бутун, ҳаётда аниқ мақсадга эга бўлган инсонларни тарбиялаш”³ да “Ижтимоий педагогика” ўқув фани катта имкониятларга эга.

Айти вақтда педагогика олий таълим муассасаларида мазкур фан асосида талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлаш йўлида амалий ҳаракатлар олиб борилмоқда.

Ижтимоий-педагогик фаолият – ижтимоий фаолият кўринишларидан бири бўлиб, у махсус педагогик маълумотга эга мутахассис томонидан муайян тоифадаги шахслар (имконияти чекланганлар, муҳтож субъектлар)га ижтимоий ёрдам кўрсатиш, қўллаб-қувватлаш, тузатиш ва қайта тиклаш

¹ Каримов И.А. Юсак маънавият – энгилмас куч. – Т.:Маънавият, 2008. – Б.61.

² Каримов. И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози. Ўзбекистон шаронтида уни бартариф этишнинг йўллари ва чоралари. – Т.:Ўзбекистон, 2009. – Б.32.

³ Баркамол авлод орзуси /Тузувчилар Ш.Қурбонов, Ҳ.Сайдов, Р.Ахлиддинов. – Т.:Шарқ, 1999. – Б.42.

орқали шахсий ва ижтимоий муносабатларни ўзаро мувофиқлаштириш мақсадида ташкил этилади.

Глобаллашув шароитида ўзига хос ижтимоий институт ҳисобланувчи мактабгача таълим муассасаларида ҳам ижтимоий-педагогик фаолиятни йўлга қўйиш муҳим вазифа ҳисобланади. Бинобарин, болаларни мактабгача таълим ёшидан ижтимоий муносабатларга мослаштириш турли салбий ҳолатлар юзага келишининг олдини олишда ўзига хос долзарблик касб этади. Мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолият болаларни ижтимоий ҳаётга мослаштиришда ижтимоий-педагогик фаолият асосларини пухта ўзлаштира олган тарбиячиларнинг ўрни ва роли беқиёсдир. Шунга кўра педагогика олий таълим муассасаларида турли йўналишлар, шу жумладан, “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш ўзига хос долзарблик касб этади.

“Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш – аниқ мақсадга йўналтирилган, изчил, тизимли ва узлуксиз ташкил этилувчи таълим жараёни саналади. Ушбу жараённинг самарали ташкил этилишида: ижтимоий-педагогик эҳтиёж, таълим муассасасининг моддий-техник имконияти ва малакали педагог кадрларга эгаллиги, методик таъминотнинг бойлиги, ўқув машғулотларининг замонавий педагогик талабларга мувофиқ ташкил этилиши, шунингдек, талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолият асосларини пухта ўзлаштиришга бўлган қизиқиши даражаси ва таълимий фаолликлари муҳим аҳамиятга эга.

Ижтимоий муаммоларни ўрганиш ва уларнинг ижобий ечимини топишга йўналтирилган педагогик фаолият кўлами жиҳатдан мураккаб бўлиб, у бир неча йўналишларда ташкил этилади. Шахсни ижтимоий муносабатларга мослашувини таъминлаш; ота-она қарови ва парваришидан маҳрум бўлган болалар билан ишлаш; нормадан оғиш ва девиация (шахс хулқ-атворининг мавжуд ижтимоий ва ахлоқий меъёрларга мос келмаслиги) ҳолатларини намоён этувчи, шунингдек, спиртли ичимликлар ҳамда гиёҳванд моддаларни истеъмол қилувчи болалар ва ўсмирлар ўртасида профилактика ишларини олиб бориш ижтимоий-педагогик фаолиятнинг муҳим йўналишлари ҳисобланади.

Муаммони назарий ва амалий ўрганиш педагогика олий таълим муассасаларининг “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш борасида дастлабки тажрибалар тўпланганлигини кўрсатди. Бироқ, олий таълим муассасалари олдида бу йўлда ҳал этилиши зарур бўлган бир қатор вазифалар мавжуд. Бизнинг назаримизда улар қуйидагилардан иборат:

- олий таълим муассасалари педагоглари томонидан “Ижтимоий педагогика” ўқув фанини самарали ўқитишга ёрдам берувчи зарур педагогик ва методик шарт-шароитларни яратиш;

- педагогларда талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлаш жараёнига нисбатан технологик ёндашувни қарор топтириш;

- талабаларда ижтимоий-педагогик фаолият моҳияти, унинг ижтимоий-миллий аҳамияти ва ижобий натижаларини тўғри англаш ҳамда баҳолаш кўникмаларини шакллантириш;

- талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашда таълим муассасалари билан тегишли ижтимоий ташкилотлар ўртасида ўзаро ҳамкорликни қарор топтириш ва бошқалар.

Мазкур вазифаларнинг ижобий ҳал этилиши педагогика олий таълим муассасаларида талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда юқори натижаларга эришишни таъминлаб қолмай, жамиятда кўзга ташланаётган бир қатор ижтимоий муаммоларни қисман ва тўлақонли ҳал этилишига имкон беради.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Шахс ва жамият муносабатлари, шахсни шакллантиришда ижтимоий муносабатларнинг ўрни, шахснинг ижтимоий-ахлоқий меъёрларга амал қилиш шартлари, қонинсонни тарбиялашда ўқитувчининг роли Шарқ мутафаккирлари Абу Райҳон Беруний, Абу Наср Форобий, Абу Али ибн Сино, Унсурул Маолий Кайковус, Хусайн Воиз Кошифий, Алишер Навоий, Абдулла Авлонийлар томонидан ўрганилган.

Педагогик таълимни ташкил этишнинг психологик хусусиятлари, олий таълим муассасалари фаолияти самарадорлигини ошириш, ўқитувчи кадрларни тайёрлаш, уларда касбий сифатларни такомиллаштириш масалалари М.Очилов, М.А.Абдуллажонов, О.А.Абдуллина, Х.Абдукаримов, Н.Н.Азизходжаева, Л.М.Митина, К.Ангеловский, Ф.Р.Юзликеев, В.И.Андреев, В.В.Анисимов, О.Г.Грохольская, Д.Н.Арзикулова, М.М.Ахмеджанов, В.А.Сластенин, Э.Б.Бозоров, О.А.Мусурмонова, Г.Я.Вавилова, Б.З.Вульф, М.Г.Давлетшин, Б.Р.Джуроева, Ш.Н.Мажитова, Ш.Қ.Мардонов, А.Н.Маркова, Е.И.Пассов, Г.И.Махмуртова, М.Ю.Махкамова, С.И.Жалилова, Н.Очилова, Б.Х.Раҳимов, Н.М.Романенко, К.Ф.Тешабоева, К.Тиллаев, Б.М.Турдибаева, Х.А.Тўракулов, М.М.Поташник, Н.Уринова ва бошқалар томонидан ўрганилган.

П.Ю.Осупова, Д.Абдурахимова, Х.Б.Туленова, Д.Р.Бобоева, В.И.Логинова, П.Р.Саморукова, В.И.Ядзшко, Ф.А.Сохина, Г.Х.Жумашева, Х.И.Касымова, М.Ш.Расулова, М.А.Солихова, К.С.Шодиева ва бошқалар томонидан мактабгача таълим муассасалари фаолиятининг мазмуни, мактабгача ёшдаги болаларни маънавий-ахлоқий, жисмоний ва психологик жиҳатдан тарбиялаш, уларда муомала маданияти ва нутқ кўникмаларини ҳосил қилиш, болаларни мактаб таълимига тайёрлаш муаммолари таҳлил этилган.

Ижтимоий педагогика асослари, ижтимоий-педагогик фаолият мазмуни ва тамойили, ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш босқичлари, шакл, метод ва воситалари М.Қуронов, А.В.Мудрик, Н.Эгамбердиева, З.Қурбонниёзова, Л.И.Аксенова, Э.Аронсон, О.А.Колобов, П.В.Мигелева, Ф.А.Мустафаева, В.А.Никитин, В.Г.Дмитриева, Ф.П.Черноусова, И.В.Яркова, В.Д.Семенов, В.И.Қурбатов, Е.И.Холостовалар томонидан очиб берилган.

М.Иномова, А.К.Мунавваров ҳамда О.У.Ҳасанбоеваларнинг ишларида эса оила педагогикасининг мазмуни, оилада болаларнинг маънавий-ахлоқий тарбиялаш, оила аъзолари ўртасида ижтимоий муносабатларни ташкил этиш масалалари ёритилган бўлиб, мазкур ишлар мактабгача таълим муассасалари билан оилалар ўртасида ўзаро ҳамкорлик асосида болаларни ижтимоий ҳаётга мослаштиришда муҳим аҳамиятга эга.

Г.М.Бреслав, Г.В.Бурманская, О.А.Карабанова, А.Г.Лидерс, В.Гарбузов, А.И.Захаров, А.И.Шчербаков, В.М.Каримова, Р.С.Немов, Е.В.Кравцова, В.А.Крутецкий, М.В.Попова, Н.И.Шевандрин ҳамда Э.Ғозиевлар томонидан олиб борилган тадқиқотлар мактабгача таълим муассасаларида тарбияланувчиларни ижтимоий ҳаётга мослаштиришда уларнинг психологик жиҳатдан камол топишлари ҳамда уларни салбий ижтимоий-психологик омиллардан муҳофаза қилишга хизмат қилади.

Замонавий шароитни таълим жараёнини технологик ёндашув асосида ташкил этиш, таълим жараёнига илғор педагогик технологияларни таъбиқ этиш тақозо этилмоқда. М.Очилов, Ж.Ғ.Йўлдошев, Ў.Қ.Толипов, И.И.Зокиров, М.Усмонбоева, М.Т.Жуманиёзова, С.Усмонов, Б.Нуриддиновларнинг ишлари талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнини технологиялаштиришнинг назарий ва амалий асосларини ёритишга ёрдам беради.

Бироқ, педагогика олий таълим муассасаларида “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш муаммосининг ўрганилмаганлиги тадқиқот учун ““Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш” мавзусини танлашга имкон берди.

Диссертациянинг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Тадқиқот Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг фундаментал тадқиқотлар доирасига киритилган “ОТ-Ф8-214 – Талабаларни касбий ва шахсий ижтимоийлаштириш” номли илмий-тадқиқот дастури доирасида бажарилган.

Тадқиқот максали: педагогика олий таълим муассасаларида “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг педагогик шарт-шароитларини ўрганиш орқали мазкур жараён мазмунини ёритиш ва илмий-методик тавсияларни ишлаб чиқиш.

Тадқиқот вазифалари:

1. Фалсафа, педагогика, психология ҳамда социология йўналишларида яратилган манбалар ҳамда хорижий мамлакатларнинг ижтимоий-педагогик муаммоларни ҳал этишга доир тажрибаларини ўрганиш асосида педагогика олий таълим муассасалари “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш долзарб педагогик муаммо эканлигини асослаш.

2. “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнининг мазмунини ёритиш.

3. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга таъсир этувчи омиллар ва улардан унумли фойдаланиш имкониятларини аниқлаш.

4. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга оид андозани яратиш ҳамда талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни муваффақиятли ташкил этиш кўникма ва малакаларига эгаликлари даражасини баҳоловчи мезонларни асослаш.

5. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда самарали бўлган шакл, метод ва воситаларни аниқлаш ҳамда илмий-методик тавсияларни ишлаб чиқиш.

Тадқиқот объекти: педагогика олий таълим муассасаларида “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёни.

Тадқиқот предмети: педагогика олий таълим муассасаларида “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш мазмуни, босқичлари, тамойиллари ва ташкилий-технологик элементлари.

Тадқиқот методлари: муаммога оид фалсафий, педагогик, психологик ҳамда социологик адабиётларни ўрганиш; қиёсий-педагогик таҳлил; ижтимоий методлар (анкета, савол-жавоб; суҳбат, тест, интервью); педагогик кузатиш; моделлаштириш, педагогик тажриба; эксперт баҳолаш, математик статистика.

Тадқиқот илмий фарази. Агарда: педагогика олий таълим муассасаларида “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг педагогик шарт-шароитлари пухта ўрганилиб, мазкур жараёнга таъсир этувчи омиллар аниқланса, шунингдек, кўрсатилган йўналиш талабаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлик даражасини аниқловчи мезонлар асосланса ҳамда “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда янда юқори самарадорликка эришишни кафолатловчи илмий-методик тавсиялар ишлаб чиқилса тадқиқотни олиб боришдан кўзланган мақсадга эришиш мумкин.

Тадқиқотнинг методологик асоси. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”, Республика Президенти И.А.Каримовнинг узлуксиз таълимни такомиллаштириш, малакали педагог кадрларни тайёрлаш тизимини яхшилаш ҳамда маънавий баркамол шахсни тарбиялаб вояга етказиш тўғрисидаги фикрлари, Шарқ мутафаккирларининг шахсни ижтимоий муносабатларга тайёрлаш борасидаги қарашлари, хорижий мамлакатларнинг замонавий шароитда шахсни ижтимоийлаштиришга оид тажрибалари, “Ижтимоий педагогика” фани асослари, шунингдек, ижтимоий-фалсафий, социологик, педагогик ва психологик йўналишларда амалга оширилган тадқиқотларда илгари сурилган ғоялар мазкур илмий изланишнинг назарий мазмуни ва амалий ишланмаларини яратиш учун асос бўлиб хизмат қилди.

Ҳимояга олиб чиқилаётган асосий ҳолатлар:

1. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш долзарб педагогик муаммо эканлиги.

2. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг мазмуни.

3. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашга самарали таъсир этувчи омиллар ва улардан унумли фойдаланиш имкониятлари.

4. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга оид андоза ҳамда талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни муваффақиятли ташкил этиш кўникма ва малакаларига эгалликлари даражасини баҳоловчи мезонлар.

5. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг шакл, метод ва воситалари ҳамда илмий-методик тавсиялар.

Илмий янгилиги:

1. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш долзарб педагогик муаммо эканлиги асосланди.

2. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг мазмуни ёритилди.

3. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятни самарали ташкил этувчи омиллар ва улардан унумли фойдаланиш имкониятлари ўрганилди.

4. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга оид андоза яратилди ҳамда талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни муваффақиятли ташкил этиш кўникма ва малакаларига эгалликлари даражасини баҳоловчи мезонлар асосланди.

5. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашнинг шакл, метод ва воситалари аниқланди ҳамда илмий-методик тавсиялар ишлаб чиқилди.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти:

1. Назарий таҳлил асосида талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашнинг мазмуни ишлаб чиқилди ҳамда мавзу моҳиятини ёритувчи таянч тушунчаларнинг педагогик моҳияти очиб берилди.

2. Ривожланган хорижий мамлакатларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш борасидаги тажрибаларини ўрганиш орқали уларнинг илғор ютуқларини миллий-этнопедагогик хусусиятларни инобатга олган ҳолда республика таълими мазмунига сингдириш имкониятлари аниқланди.

3. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашда ижтимоий субъектлар (оилалар, мақтабгача таълим муассасалари ҳамда уларнинг фаолиятига раҳбарлик қилувчи органлар, тиббиёт ҳамда умумий ўрта таълим муассасалари) билан

ҳамкорликка эришиш ва уларнинг имкониятларидан самарали фойдаланиш чора-тадбирлари белгиланди.

“Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг ташкилий-технологик асосларини ишлаб чиқиш негизида: таълим муассасаси фаолиятини ўрганиш ва талабаларнинг фаолиятларини бевосита кузатиш асосида уларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш борасидаги мавжуд муаммолар аниқланиб, уларни ижобий ҳал этиш йўлларининг белгиланиши; “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга оид махсус методиканинг асосланиши; тажриба-синов ишларини ташкил этишга технологик ёндашув асосида таълим ва аудиториядан ташқари шароитда талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга фаол тайёрлаш лойиҳаларининг яратилиши; “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашда юқори натижаларни кафолатловчи илмий тавсияларнинг ишлаб чиқилиши каби ҳолатлар қуйидаги натижаларга эришишга ёрдам беради:

1) педагогика олий таълим муассасаларининг “Мактабгача таълим” йўналиши педагоглари методик ишланмалар билан қуроullanдилар;

2) педагогика олий таълим муассасаларининг “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни самарали ташкил этиш қўникма ва малакалари шакллантирилади;

3) “Ижтимоий-педагогика” ўқув фани асослари мазмунан бойитилади.

Натижаларнинг жорий қилиниши. Тажриба-синов ишлари Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Тошкент вилояти ҳамда Навоий давлат педагогика институтларида олиб борилди.

Ишнинг синовдан ўтиши (апробацияси). Тадқиқотнинг асосий назарий ҳолатлари ҳамда муҳим амалий натижалари Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, А.Авлоний номидаги Республика педагог ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш марказий институти, Тошкент шаҳар педагог ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти ҳамда “Оила” илмий-амалий Маркази томонидан ташкил этилган илмий анжуманларда маърузалар ўқиш, “Педагогик таълим”, “Халқ таълими” журналларида илмий мақолалар эълон қилиш, шунингдек, “Талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш” номли методик қўлланмани чоп этириш орқали оммалаштирилди.

Натижаларнинг эълон қилинганлиги. Тадқиқот ишининг муҳим илмий натижалари муаллиф томонидан чоп этилган 6 та илмий иш (битта методик қўлланма, учта илмий мақола ва иккита тезис)да ўз ифодасини топган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, учта боб, умумий хулоса ҳамда иловалардан иборат. Ишнинг умумий ҳажми 154 бетни ташкил топган бўлиб, асосий мазмун 139 бетда ёритилган.

2. ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Ишнинг кйриш қисмида тадқиқ учун танланган мавзунинг долзарблиги асосланиб, ўрганилганлик даражаси баҳоланган. Тадқиқотнинг мақсади, вазифалари, танланган илмий-педагогик методлар, ҳимояга олиб чиқилаётган ҳолатлар, илмий янгилиги, амалий аҳамияти, шунингдек, оммалаштирилганлик даражаси ҳақида маълумот берилган.

Диссертациянинг биринчи боби “**“Мактабгача таълим” йўналиши” талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг назарий масалалари**” деб номланган бўлиб, унда “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш педагогик муаммо сифатида ёритилиб, “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш мазмуни ҳамда “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг назария ва амалиётдаги аҳоли тўғрисида сўз юритилган.

Талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш кўп босқичли жараён бўлиб, унда куйидаги босқичлар асосий ўрин тутати: 1) бошланғич педагогик таълим; 2) олий педагогик таълим; 3) мустақил-малакавий таълим (мустақил таълим ёки малака ошириш таълими).

Бошланғич касбий таълим негизида “Ижтимоий педагогика” асослари асосан ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида берилиб, бўлажак мутахассислар ижтимоий-педагогик фаолиятнинг умумий мазмуни, йўналишлари, унинг самарадорлигига таъсир этувчи педагогик шарт-шароитлар ва психологик омиллар, шакл, метод ва воситалари билан танишадилар.

Олий педагогик таълим негизида эса ижтимоий-педагогик фаолиятнинг ташкил этилиш тарихи, ижтимоий муҳитда шахс ривожланишининг ўзига хос жиҳатлари, “Ижтимоий педагогика” категориялари, тамойиллари, соҳада олиб борилган тадқиқотлар, ижтимоий-педагогик фаолият технологияси, ижтимоий-педагогик ёрдамга муҳтож аҳоли қатлами ва улар билан ишлаш борасидаги назарий ва амалий кўникма-малакалари бойитилади.

Мустақил-малакавий таълим эса мутахассисни соҳада рўй бераётган янгиликлар, ижтимоий-педагогик фаолиятни самарали ташкил этишга онд илгор технологиялар, методлар ва ёндашувлар билан доимий танишиб бориш имкониятини яратати.

Педагогика олий таълим муассасаларида талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш икки шаклда: 1) мажбурий педагогик таълим (давлат томонидан тасдиқланган ДТС, ўқув дастурлари, ўқув режасига мувофиқ); 2) мустақил таълим олиш (талабаларнинг ўз устларида ижодий изланишлари) орқали тайёрланади.

“Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда куйидаги тамойилларга таяниш кўтилган натижани кўлга киритиш имконини беради: мақсадга йўналтирилганлик; жараёнга яхлит, мажмуавий ва технологик ёндашув; илмийлик; узлуксизлик ва

тизимлик; назариянинг амалиёт билан бирлиги; субъективлик; мукобиллик; индивидуаллик ва кўргазмалilik.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнида талабалар куйидаги билим, кўникма ва малакаларни пухта ўзлаштириб боришлари зарурдир:

- 1) тарбияланувчиларнинг умумий ривожланишларини назорат қилиб бориш;
- 2) уларнинг соғликларини сақлаш ва салбий таъсирлардан муҳофазалаш;
- 3) тарбияланувчиларни мақтаб таълимига тайёрлаш;
- 4) уларда ижобий сифатларни шакллантириш;
- 5) тарбияланувчиларни ижтимоий муносабатларнинг фаол иштирокчиси сифатида шакллантириш.

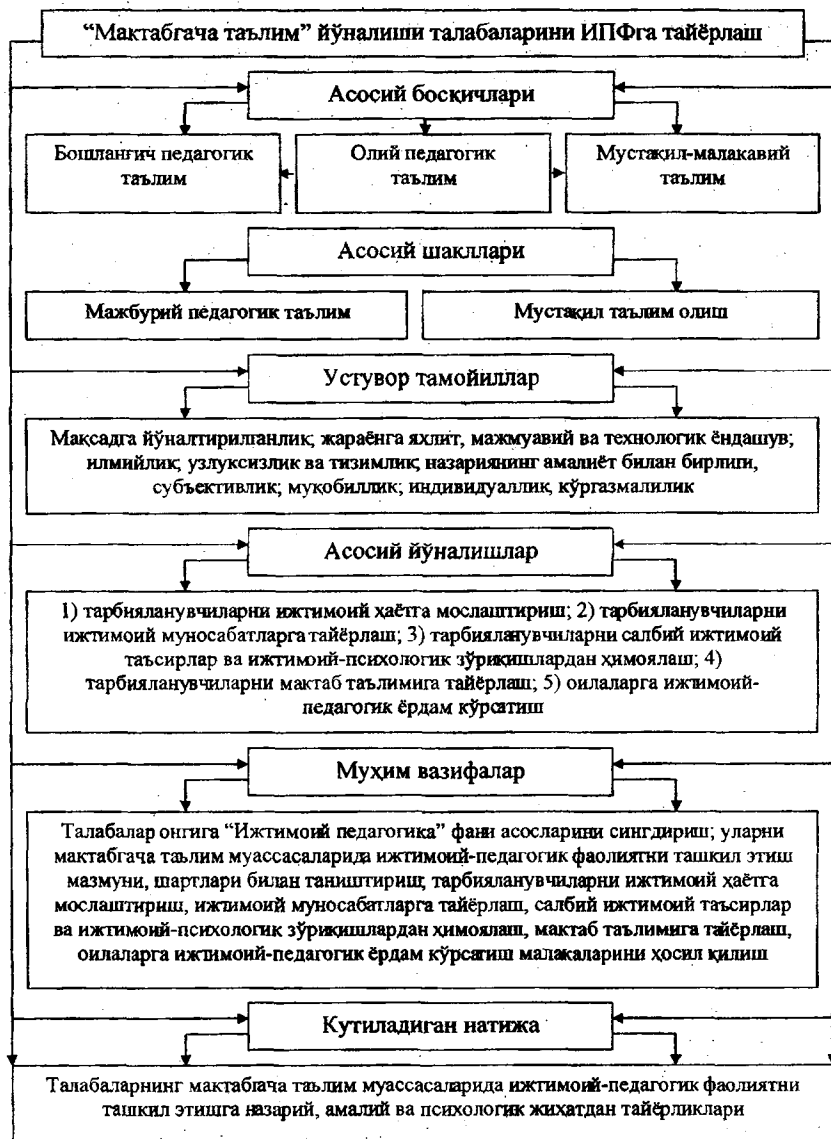
“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда куйидаги йўналишлар устуворлик касб этади (1-расм):

1-расм. Тарбиячиларнинг ижтимоий-педагогик фаолияти йўналишлари

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнининг умумий моҳияти куйидаги андозада ўз аксини топган (2-расм).

Диссертациянинг иккинчи боби “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг педагогик омиллари” деб номланган бўлиб, таълим жараёни ва аудиториядан ташқари шароитда “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш имкониятлари ўрганилган, шунингдек, “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларида оилаларга ижтимоий-педагогик ёрдам кўрсатиш малакаларини шакллантиришнинг ўзига хос жиҳатлари очиб берилган.

2-расм. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнининг умумий моҳияти

Олий таълим муассасаларида “Ижтимоий педагогика” фанининг ўқитилиши Давлат таълим стандартлари, ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ амалга оширилади. Тадқиқотни олиб бориш даврида:

1) таълим жараёнининг “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг дидактик имкониятларини ўрганиш, мавжуд имкониятлардан самарали фойдаланиш ҳамда янги имкониятларни излаб топишга;

2) таълим жараёнини режалаштириш, ташкил этиш, бошқариш, назорат ҳамда натижаларни баҳолаш ва таҳлил қилиш каби босқичларини методик жиҳатдан тўғри ташкил этишга алоҳида эътибор қаратилди.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда илғор педагогик технологиялардан самарали фойдаланишга ҳам эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир.

Тажриба-синов ишлари “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда: 1) дастурий таълим; 2) модул таълими; 3) муаммоли ўқитиш; 4) ривожлантирувчи таълим; 5) интерфаол таълим; 6) ўйин технологиялари каби илғор педагогик технологиялардан фойдаланиш мақсадга мувофиқлигини тасдиқлади. Амалий фаолият даврида мазкур таълим турларидан фойдаланишнинг самарадорлиги тажриба гуруҳлари мисолида ўрганилди. Машғулотларнинг фаол баҳс-мунозара, кичик гуруҳларда ишлаш, интерфаол методлар ёрдамида ташкил этилиши эса таълим самарадорлигини таъминлаш билан бирга талабаларнинг назарий билимларини амалий малакаларга айланишини таъминлади.

Республика олий таълим муассасалари фаолиятининг муҳим таркибий қисмларидан бири – бу аудиториядан ташқари ишлар ҳисобланади. Аудиториядан ташқари ишлар шакли, йўналиши ва мазмуни хилма-хил бўлса-да, ягона мақсадга барқамол шахс ва малакали мутахассисни тарбиялашга йўналтирилади, таълим жараёнида ўзлаштирган билимларни мустақкамлаш, амалий кўникма ҳамда малакаларни янада ривожлантириш орқали талабаларнинг дунёқарашларини кенгайтиради.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёнида аудиториядан ташқари ишларнинг турли шаклларида самарали фойдаланиш мумкин. Тажриба-синов ишларини олиб бориш вақтида мустақил таълим, тўғарак ишлари, талабаларнинг илмий анжуманлари ҳамда индивидуал ишлар талабалар томонидан “Ижтимоий педагогика” фани асосларини пухта ўзлаштириш, мақтабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш муаммоларини ўрганишда ўзига хос аҳамият касб этиши аниқланди.

Машғулотларнинг қандай шаклда ташкил этилишидан қатъий назар талабаларни ижодий лойиҳаларни ишлаб чиқишга ундаш назарий билимларни мустақкамлаш билан бирга тадқиқотчилик фаолияти кўникмаларини такомиллаштиришга ҳам хизмат қилди.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда улар томонидан оилаларга методик ёрдам кўрсатиш

малакаларининг ўзлаштирилишига алоҳида эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир.

Ижтимоий педагог томонидан оиллага кўрсатиладиган педагогик ёрдамнинг мақсади шубҳасиз инкирозли вазиятларни ҳал қилишдир. Мазкур мақсадга таянган ҳолда ижтимоий педагог оила билан иш юритишда қуйидаги субъектлар сифатида намоён бўлади.

Талабалар бўлажак мутахассис сифатида оилаларга кўрсатилувчи ижтимоий-педагогик ёрдамнинг таълимий, психологик ҳамда воситачилик хусусиятга эгаллигини ёдда тутишлари ва бу жараёнда қуйидаги жиҳатларни инобатга олиш лозимлигидан хабардор бўлишлари керак: ёш ота-оналарнинг бўлажак фарзандларини тарбиялашлари учун педагогик ва ижтимоий-биологик тайёргарлиги; бир мунча ҳаётий тажрибага эга ота-оналарнинг фарзандлар тарбиясини тўғри ташкил этиш, уларни турли салбий ижтимоий таъсирлардан ҳимоялаш борасидаги билимлари даражаси; ота-оналарнинг болаларда тенгдошларига нисбатан адекват муносабатни шакллантиришдаги ўрни; бола тарбиясида ота-оналарнинг шахсий намунаси ва обрў-эътиборининг аҳамияти; оилادا турли авлодларнинг ўзаро оналарнинг болаларга педагогик таъсир кўрсатишда самарали усулларга эгалликлари; оилادا болалар ва ота-оналар ҳамда ёши катта оила аъзолари ўртасидаги муносабатнинг ижобий хусусиятга эгаллиги; ота-оналар ёки ёши катта оила аъзоларининг ижтимоий муҳит билан алоқага кириша олиш лаёқатлари.

“Ижтимоий-педагогика” фани асосларини ўзлаштириш чоғида талабалар оилаларга кўрсатиладиган методик ёрдамни босқичма-босқич амалга ошириш мақсадга мувофиқ эканлигини ҳамда бу тарзда йўл тутиш ижтимоий-педагогик фаолият самарадорлигини ҳам таъминлашни инобатга олишлари лозим.

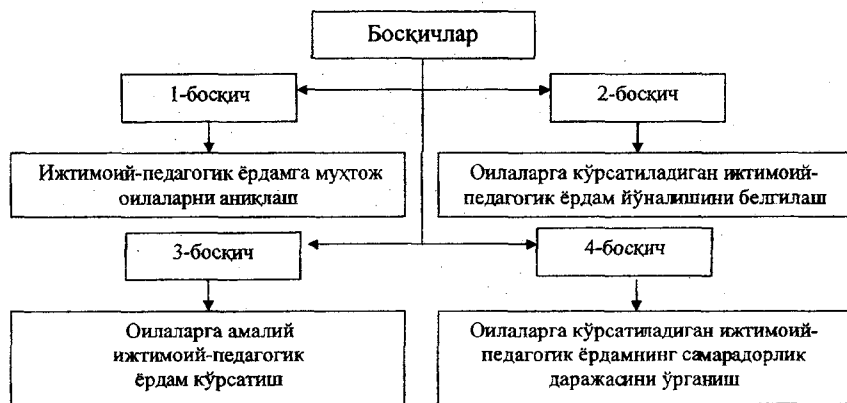
Тажриба-синов ишлари даврида талабалар қуйидаги умумий андоза ёрдамида оиллага методик ёрдам кўрсатишнинг технологик харитасини ишлаб чиқиш кўникмаларини ўзлаштирдилар (3-расм).

Талабалар, шунингдек, тарбиячи томонидан ижтимоий-педагогик фаолиятининг тўғри ташкил этилишига имкон берувчи “Оила харитаси”нинг шакллантириш кўникмаларини ҳам ўзлаштиришга муваффақ бўлдилар. Мазкур харита таркибий жиҳатдан икки қисмдан иборат бўлиб, уларда қуйидаги маълумотлар ўз аксини топиши лозим:

1) асосий қисм – унда оиланинг ҳар бир аъзосининг тавсифи, туғилган санаси, оила мақоми, яшаш шароитлари, қўшничилик, оиланинг диний ва миллий мансублиги тўғрисидаги маълумотлар акс эттирилади;

2) илова – унда оилادا бола тарбиясини ташкил этиш жараёнининг моҳияти (ота-оналарнинг бола тарбияси учун ажратаётган вақтлари, унинг шакллари, бу жараёндаги фаолиятлари, ота-оналарнинг фарзандлари шахсини ёритувчи (боланинг қизиқишлари, хоҳиш-истаклари, интилишлари, дўстлари, саломатлиги ҳолати ва бошқалар тўғрисидаги) маълумотлар ёритилади.

Диссертациянинг учинчи бобида эса тажриба-синов ишларининг қўйилиши, асосий босқичлар моҳияти, тажриба-синов ишлари натижаларининг динамик ўсиши ва уларнинг статистик таҳлили ёритилган бўлиб, боб “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш механизми” деб номланган.

3-расм. Оилаларга ижтимоий-педагогик ёрдам кўрсатиш босқичлари

Тадқиқот негизида ташкил этилган тажриба-синов ишлари қуйидаги методикага асосланди: 1. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид назарий билимлари даражасини ўрганувчи анкета сўрови. 2. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид амалий кўникма ва малакалари даражасини ўрганувчи анкета сўрови. 3. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш дастури. 4. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашга оид таъбирлар (дарс ҳамда аудиториядан ташқари маънавий-маърифий ишлар) лойиҳаси. 5. “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид назарий билим, амалий кўникма ва малакалари даражасини баҳоловчи тестлар. 6. Талабаларнинг мақтабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлик даражасини ёритувчи технологик харита.

Тажриба-синов ишларининг асосий мақсади “Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга имкон берувчи педагогик шарт-шароитларни ўрганиш орқали талабаларни зарур назарий билим, амалий кўникма ва малакалари билан қуроллантиришдан иборат қилиб белгиланди. Мазкур мақсадга эришишга қаратилган амалий фаолият қуйидаги йўналишларда ташкил этилди:

1) “Мақтабгача таълим” йўналиши талабалари ўртасида ижтимоий-педагогик фаолият асосларига оид назарий ҳамда амалий билимларни тарғиб этиб бориш;

2) махсус дастур асосида талабалар томонидан мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш кўникма ва малакаларининг ўзлаштирилишини таъминлайдиган курслар, амалий семинар ҳамда тренингларни ташкил этиш;

3) талабаларга индивидуал, гуруҳли ва оммавий топшириқларни бериш орқали улар томонидан мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид илғор тажрибаларнинг ўрганилишини йўлга қўйиш, шунингдек, уларнинг шахсий тажрибаларини бойитиш.

Тажриба-синов ишларига педагогика олий таълим муассасаларида “Мақтабгача таълим” йўналишида тахсил олаётган 300 нафар респондент-талаба жалб этилди. Жами респондент-талабалар тасодифий танлов тамойилига мувофиқ қуйидаги тажриба (148 нафар) ва назорат (152 нафар) гуруҳларига бириктирилдилар.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлашга оид тажриба ишларини ташкил этишда диссертант томонидан асосланган махсус ўқув-мавзувий режа, дастур ва методика тажриба гуруҳларида бевосита синовдан ўтказилган бўлса, назорат гуруҳларида одатдаги тартибда, ойлик иш режаси асосида иш кўрилди.

“Мақтабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш самарадорлиги қуйидаги мезонлар бўйича аниқланди:

1. Талабаларнинг мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид назарий билимларга эғаликлари.

2. Талабаларнинг тарбияланувчиларни ижтимоий мослаштириш борасидаги амалий кўникма ва малакаларга эғаликлари.

3. Талабаларнинг оилаларга методик ёрдам кўрсата олиш қобилиятига эғаликлари.

4. Талабаларнинг мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга нисбатан ижодий ёндаша олишлари.

Уч босқичдан иборат тажриба-синов ишлари даврида талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолият асосларига оид билим, кўникма ва малакалари юқорида кўрсатилган мезонлар бўйича аниқланиб, юқори, ўрта ва паст даражалар тарзида гуруҳланди. Уларга асосан асословчи ва таъкидловчи тажриба босқичлари ўзаро қиёсий ўрганилди (1- ва 2-жадваллар).

Тавсия этилган методиканинг самарадорлигини ўрганиш мақсадида таъкидловчи тажриба босқичида якуний натижалар статистик таҳлил қилинди. Математик-статистик таҳлил учун Стьюдент методи танланди.

Танланган метод моҳиятига кўра қуйидаги икки фарз илгари сурилди: муқобил фарз (H_1) ва бошланғич фарз (H_0) (яъни ҳар икки гуруҳ натижаларининг тенг ёки фарқли эканлиги тўғрисидаги ғоя) илгари сурилади.

Ҳар икки фаразга кўра $(x-m_x)-(y-m_y) = x-y$ тушиши лозим бўлган ишончлилик оралиғи куйидаги формула ёрдамида топилди:

$$-t_{\alpha} \sqrt{\frac{S_T^2}{n_1} + \frac{S_H^2}{n_2}} (X - Y) / t_{\alpha} \sqrt{\frac{S_T^2}{n_1} + \frac{S_H^2}{n_2}}$$

1-жадвал

Респондент-талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш кўникма ва малакаларга эгаликлари даражаси (тажриба гуруҳлари)

Гуруҳлар	Талабаларининг амалий кўникма ва малакаларига эгаликлар даражаси					
	Респондент-талабалар сони = 148 нафар					
	Юқори		Ўрта		Паст	
Босқичлар	Нафар	Ҳоиз	Нафар	Ҳоиз	Нафар	Ҳоиз
Асословчи тажриба	22	14,9	40	27	86	58,1
Таъкидловчи тажриба	49	31,1	74	50	25	16,9

2-жадвал

Респондент-талабаларнинг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш кўникма ва малакаларга эгаликлари даражаси (назорат гуруҳлари)

Гуруҳлар	Талабаларининг амалий кўникма ва малакаларига эгаликлар даражаси					
	Респондент-талабалар сони = 152 нафар					
	Юқори		Ўрта		Паст	
Босқичлар	Нафар	Ҳоиз	Нафар	Ҳоиз	Нафар	Ҳоиз
Асословчи тажриба	26	17,1	34	22,4	92	60,5
Таъкидловчи тажриба	32	21,1	57	37,5	63	41,4

Формулага солиш учун 1- ва 2-жадвал, яъни талабаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш кўникма ва малакаларга эгаликлар даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар қабул қилинди. Ҳисоб-китоб натижалари куйидаги кўрсаткичларни ташкил этди:

Тажриба гуруҳларида:

$$X = 4,14; (X)^2 = 17,14; X = 17,64; S_T^2 = 0,50; S_T^2/n = 0,003$$

Назорат гуруҳларида:

$$Y = 3,82; (Y)^2 = 14,59; Y^2 = 15,26; S_H^2 = 0,67; S_H^2/n = 0,004$$

Жадвал кўрсаткичларига асосан t_2 миқдор $\alpha=0,05$ дан топилади, яъни $t_2=1,96$. Бу ҳолатда ишончлилик оралиғи куйидагига тенг:

$$(-1,96 \cdot \sqrt{0,007}; 1,96 \cdot \sqrt{0,0007}) = (-0,16; 0,16)$$

Демак, $X-U = 0,50 - 0,67 = - 0,17$. Ҳосил бўлган қиймат ишончлилик оралиғига тушмайди. Бу эса олинган натижаларга кўра, бошланғич (H_0) фараз рад этилиб, муқобил фараз (H_1) яъни, $x > u$ қабул қилинади.

3. ХУЛОСА

Амалга оширилган тажриба-синов ишлари натижалари «Мактабгача таълим» йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда мазкур жараён самарадорлигини кафолатловчи барча таркибий қисмлар(ижтимоий-педагогик фаолият мазмуни, омиллари, босқичлари, йўналишлари, технологиялари)нинг муҳим аҳамиятга эга эканлигини кўрсатди. Тадқиқот натижалари асосида қуйидаги хулосаларга келинди:

1. Глобаллашув шароитида умуминсоний маданиятнинг кенг қўламда тараққий этиши билан бирга шахснинг ижтимоий ривожланишига салбий таъсир кўрсатувчи омиллар (психологик зўриқиш, носоғлом турмуш тарзининг қарор топиши, ижтимоий муносабатларда девиант ҳолатларнинг кўзга ташланиши ва бошқалар)нинг юзага келганлиги шахсни ижтимоийлаштириш эҳтиёжининг долзарблашувига сабаб бўлди. Манбаларни ўрганиш ҳамда мактабгача таълим муассасалари фаолияти билан танишиш педагогика олий таълим муассасаларида талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш долзарб муаммолардан бири эканлигини тасдиқлади.

2. Ривожланган хорижий мамлакатларда ижтимоий-педагогларни тайёрлаш бўйича катта тажриба тўпланган бўлиб, миллий ва минтавий хусусиятларни инобатга олган ҳолда улардан олий таълим тизимида фойдаланиш кутилган натиани қўлга киритишга имкон беради.

3. Тажриба-синов ишлари республика олий таълим муассасаларида «Мактабгача таълим» йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш борасида муайян тажрибалар тўпланганлигига қарамай, айрим камчиликлар ҳам мавжудлигини тасдиқлади.

4. Талабаларни мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга тайёрлашнинг етакчи шакли сифатида таълим жараёнини замонавий педагогик технологиялар ёрдамида ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.

5. Тадқиқотни олиб бориш даврида олий таълим муассасалари амалиётида дастурий, мустақил ва табақалаштирилган таълим турларидан фойдаланиш самарали эканлиги маълум бўлди.

6. «Мактабгача таълим» йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда уларнинг мустақил таълим олиши ҳамда ижодкорлик кўникма ва малакаларига эга бўлишларига эътибор қаратиш талаб этилади.

7. Амалиёт учун тавсия этилаётган махсус методика талабаларда ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга янгича ёндашиш кўникма ва малакаларини янада ривожлантиришга имкон беради.

8. Талабалар томонидан оилаларга методик ёрдам кўрсатиш борасидаги билимларнинг пухта ўзлаштирилиши тарбияланувчиларни ижтимоий ҳаётга мослаштиришга нисбатан ягона ёндашувни қарор топтиришга хизмат қилади.

ТАВСИЯЛАР

1. Олий таълим муассасаларида мустақил таълимнинг муҳим шакли сифатида масофавий таълимдан фойдаланишга алоҳида эътибор қаратиш.

2. Ривожланган хорижий мамлакатларнинг мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этишга оид тажрибаларини ўрганиш ва уларнинг илғор жиҳатларидан республиканинг олий таълим муассасаларида самарали фойдаланиш.

3. Республика мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни ташкил этиш борасида тўпланаётган тажрибаларни умумлаштириш ва уларни талабалар ўртасида кенг тарғиб этиш.

4. Педагогика олий таълим муассасаларининг талабалари ўртасида ташкил этиладиган фан олимпиадаси шартлари таркибига “Ижтимоий педагогика” фани асосларига оид билим, кўникма ва малакаларни баҳолашга оид шартнинг киритилишини таъминлаш.

5. Талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашда олий таълим ва мактабгача таълим муассасалари ўртасида узвий ҳамкорликка эришиш.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ

1. Содиқова Ш.А. Мактабгача таълим муассасаларида ташкил этилувчи ижтимоий-педагогик фаолият моҳияти // Соғлом авлод. – Тошкент, 2008 – №4. – Б.31-32.

2. Содиқова Ш.А. Тарбиячиларнинг мактабгача таълим ёшидаги болаларни ижтимоийлаштиришдаги роли // Халқ таълими. – Тошкент, 2008 – №5. – Б.119-122.

3. Содиқова Ш.А. “Ижтимоий педагогика”ни ўқитишда педагогик технологиялардан фойдаланиш // Педагогик таълим. – Тошкент, 2008–№2. – Б.16-18.

4. Содиқова Ш.А. Мактабгача таълим муассасаларида ижтимоий-педагогик хизматни такомиллаштириш муаммолари // II-Халқаро илмий-амалий анжуман тезис ва мақолалар тўплами. – Т.: А.Авлоний номидаги ПХМОҚТРМИ, 2008. – Б.153-155.

5. Содиқова Ш.А. Оилаларга ижтимоий-педагогик ёрдам кўрсатишнинг муҳим босқичлари // Илмий-назарий конференция материаллари. – Т.: Оила илмий-амалий маркази, 2008. – Б.127-128.

6. Содиқова Ш.А. Талабаларни ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш. Методик қўлланма. – Тошкент: ТДПУ, 2009. – 65 б.

Педагогика фанлари номзоди илмий даражасига талабгор Содикова Шоиста Акбаровнанинг 13.00.01 – Умумий педагогика, педагогика ва таълим тарихи ихтисослиги бўйича ““Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш” мавзусидаги диссертациясининг

РЕЗЮМЕСИ

Таянч сўзлар: олий таълим муассасалари, “Мактабгача таълим” йўналиши талабалари, бўлажак педагогларни тайёрлаш, ижтимоий-педагогик фаолият, мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчилари, дастурий таълим, мустақил таълим, ижтимоий-педагогик фаолиятга технологик ёндашув.

Тадқиқот объекти: педагогика олий таълим муассасаларида “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш жараёни.

Тадқиқот максоди: педагогика олий таълим муассасаларида “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлаш мазмунини ёритиш ва илмий-методик тавсияларни ишлаб чиқиш.

Тадқиқот методлари: муаммога оид фалсафий, педагогик, психологик ҳамда социологик адабиётларни ўрганиш; қиёсий-педагогик таҳлил; ижтимоий методлар (сўров, анкета, савол-жавоб; суҳбат, тест, интервью); педагогик кузатиш; моделлаштириш, педагогик тажриба; эксперт баҳолаш, математик статистика.

Олинган натижалар ва уларнинг янгиллиги: “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга самарали тайёрлаш имконини берувчи омиллар ўрганилди; самарали шакл, метод ва воситалар аниқланди; муаммо ечимини топишга хизмат қилувчи технологик лойиҳалар ишлаб чиқилди.

Амалий аҳамияти: “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларини ижтимоий-педагогик фаолиятга тайёрлашнинг ташкилий-технологик асосларини ишлаб чиқиш негизида: 1) педагогика олий таълим муассасаларининг педагоглари методик ишланмалар билан қуролланадилар; 2) педагогика олий таълим муассасаларининг “Мактабгача таълим” йўналиши талабаларида ижтимоий-педагогик фаолиятни самарали ташкил этиш кўникма ва малакалари шакллантирилади; 3) “Ижтимоий-педагогика” ўқув фани асослари мазмунан бойитилади.

Татбиқ этиш даражаси ва ижтимоий самарадорлиги: тадқиқотнинг муҳим назарий ғояларидан педагогика йўналишида фаолият олиб борувчи олий таълим муассасалари фаолиятида бевосита фойдаланиш орқали мактабгача таълим муассасалари тарбияланувчиларини ижтимоий ҳаётга мослаштиришда сезиларли муваффақиятларга эришилади.

Қўлланиш соҳаси: мактабгача ва олий таълим муассасалари, шунингдек, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизими.

РЕЗЮМЕ

диссертации Содиковой Шоисты Акбаровны на тему: «Подготовка студентов направления «Дошкольное образование» к социально-педагогической деятельности» на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика, история педагогики и образования

Ключевые слова: учреждения высшего образования, студенты направления «Дошкольное образование», подготовка будущих педагогов, социально-педагогическая деятельность, воспитанники учреждений дошкольного образования, программированное обучение, технологический подход к социально-педагогической деятельности.

Объект исследования: процесс подготовки студентов направления «Дошкольное образование» в педагогических высших учебных заведениях к социально-педагогической деятельности.

Цель исследования: освещение содержания подготовки студентов направления «Дошкольное образование» в педагогических высших учебных заведениях к социально-педагогической деятельности и разработка научно-методических рекомендаций.

Методы исследования: изучение философской, психологической, а также социологической литературы по теме исследования; сравнительный педагогический анализ; социальные методы (опрос, анкетирование, вопрос-ответ, собеседование, интервью); педагогические наблюдения, моделирование, педагогический эксперимент; экспертная оценка, математическая статистика.

Полученные результаты и их новизна: изучены факторы эффективной подготовки студентов направления «Дошкольное образование» к социально-педагогической деятельности; определены эффективные формы, методы и средства; разработаны технологические проекты, служащие нахождению решения проблемы.

Практическая значимость: в основе разработки организационно-технологических основ подготовки студентов направления «Дошкольное образование» к социально-педагогической деятельности лежат: 1) педагоги высших педагогических учебных заведений вооружаются методическими разработками; 2) у студентов направления «Дошкольное образование» в педагогических высших учебных заведениях формируются умения и навыки эффективной организации социально-педагогической деятельности; 3) обогащается содержание учебной дисциплины «Социальная педагогика».

Степень внедрения и социальная эффективность: использование важных идей исследования непосредственно в деятельности высших педагогических учебных заведений способствует достижению значительных успехов в адаптации к социальной жизни воспитанников.

Область применения: учреждения дошкольного и высшего образования, а также система повышения квалификации и переподготовки кадров

RESUME

Thesis of Sodikova Shoista on the scientific degree competition of the candidate of pedagogical sciences on specialty 13.00.01 – general pedagogics, history of pedagogics and education, subject **“Preparation of “Preschool education” direction’s students for social and pedagogical activity”**

Key words: higher education institutions, “Preschool education” direction’s students, future teachers’ training, social and pedagogical activity, preschool education institutions educators, program education, technological approach to social and pedagogical activity.

Subjects of the inquiry: the process of “Preschool education” direction’s students’ preparation for social and pedagogical activity in higher pedagogical education institutions.

Aim of the inquiry: reveal the contents of “Preschool education” direction’s students’ preparation for social and pedagogical activity in higher pedagogical education institutions and work out scientific-methodical recommendations.

Methods of inquiry: study of philosophic, psychological and social literature referring theme of research; comparative pedagogical analysis; social methods (questioning, questionnaire, question-answer, interview); pedagogical observations, modeling, pedagogical experiment; expert’s assessment, mathematical statistics.

The results achieved and their novelty: the factors of effective students’ preparation of “Preschool education” direction for social and pedagogical activity have been studied; efficient forms, methods and means have been determined; technological projects serving to solve problem have been developed.

Practical value: on the basis of developing organization-technological bases of students’ preparation of “Preschool education” direction for social and pedagogical activity there are: 1) teachers of higher pedagogical education institutions are equipped with methodical appliances; 2) the students of “Preschool education” direction in higher pedagogical education institutions are formed skills and habits of effective organizations for social and pedagogical activity; 3) the contents of “Social pedagogics” course is being enriched.

Degree of embed and economic effectivity: using of main ideas of research in higher pedagogical education institutions’ activity assures success achievement in educators’ adaptation to social life.

Sphere of usage: preschool and higher education institutions, and the system of upgrading qualification and retraining of pedagogical specialists as well.

Босишга рухсат этилди 04.11.2009 йил. Бичими 60x84 1/16.
«Times New Roman» гарнитураси. Офсет усулида босилди.
Шартли босма табаги 1,0. Тиражи 100. Буюртма №200.

«Fan va texnologiya Markazining bosmaxonasi» da chop etiladi.
100003, Toshkent shahri, Olmazor kuchi, 171-uy.